

MICHAŁ ZBIGNIEW DANKOWSKI

Akademia Jagiellońska w Toruniu
<https://orcid.org/0000-0003-1729-7595>
m.dankowski@kj.edu.pl

Uwagi do nowego wydania *Rady Pańskiej* Jakuba Górskiego

Notes on the New Edition of Jakub Górski's *Rada Pańska*

STRESZCZENIE

W 2025 r. nakładem Biblioteki Publicznej m.st. Warszawy – Biblioteki Głównej Województwa Mazowieckiego ukazało się nowe wydanie jednego z ważniejszych polskich dzieł politycznych końca XVI w. – *Rada Pańska*, autorstwa Jakuba Górskiego. Wydanie poza samą rozprawą Górskiego zawiera interesujące materiały dotyczące życia i twórczości autora. Książka została bardzo starannie przygotowana do druku i stanowi wspaniały przykład dbałości o szczegóły edytorskie.

SŁOWA KLUCZOWE: Jakub Górski, Fadrique Furió Ceriola, filozofia polityczna, recepcja, XVI w.

ABSTRACT

In 2025, the Warsaw Public Library – Main Library of the Mazovian Voivodeship – published a new edition of Jakub Górski's *Rada Pańska*, one of the most important Polish political works of the late sixteenth century. In addition to Górski's work, the edition includes interesting materials on the author's life and work. The book was meticulously prepared for publication and is a magnificent example of editorial attention to detail.

KEYWORDS: Jakub Górski, Fadrique Furió Ceriola, political philosophy, reception, 16th century

Na 2025 r. przypadł jubileusz pięćsetlecia urodzin Jakuba Górskiego, wybitnego humanisty silnie związanego z Mazowszem. Pod koniec roku Biblioteka Publiczna m.st. Warszawy – Biblioteka Główna Województwa Mazowieckiego postanowiła uczcić to wydarzenie, wydając nie tylko najpopularniejsze dzieło w dorobku Górskiego, ale też jeden z ważniejszych utworów polskiej literatury politycznej końca XVI w. – *Radę Pańską*¹. Praca obecnie nieco zapomniana, z wielką szkodą dla polskiej humanistyki, nie funkcjonuje w powszechnej świadomości jak choćby opublikowane w tym samym czasie *Kazania sejmowe* Piotra Skargi.

Pierwodruk *Rady Pańskiej* ukazał się w Krakowie już po śmierci autora w 1597 r.² Dzieło wznowiono po prawie 13 latach, w 1892 r., kiedy wydanie krytyczne Wiktora Czermarka, wybitnego historyka epoki, jednego z pionierów badań nad epoką Wazów w Rzeczypospolitej, opublikowała Akademia Umiejętności w Krakowie w 1892 r. w ramach serii Biblioteka Pisarzy Polskich pod numerem 21³. Jednakże w tej edycji, poza przypomnieniem samego tekstu rozprawy i dostarczeniu go szerszej publiczności, opracowanie Czermarka ograniczyło się do piętnastostronicowego wstępu oraz krótkiego słowniczka wyrazów przestarzałych lub mało używanych na końcu dzieła. Wydanie opublikowane niedawno przez Bibliotekę Publiczną m.st. Warszawy – Bibliotekę Główną Województwa Mazowieckiego stoi na nieporównywalnie wyższym poziomie edytorskim, zarówno pod względem merytorycznego opracowania, jak i walorów ściśle estetycznych, o których będzie w dalszej części niniejszego artykułu.

Autor *Rady Pańskiej* wyruszył w świat ze wsi należącej do jego rodziny – Górki Borze, należącej do parafii Korytnica, która leżała w ówczesnej ziemi liwskiej. Jego rodzina pieczętowała się herbem Prus. Jego młodość pozostaje nieznana, choć wiadomo, że urodził się ok. 1525 r. Po ukończeniu studiów na Akademii Jagiellońskiej poświęcał się pracy dydaktycznej, zostając m.in. ośmiokrotnie rektorem krakowskiej uczelni. Studiował także we Włoszech, gdzie w Rzymie uzyskał tytuł doktora obojga praw⁴. Choć na koniec swoich peregrynacji Górski trafił do Hiszpanii, to

¹ J. Górski, *Rada Pańska to jest jakich osób pan każdy wybierać sobie ma do rady swojej*, red. J. Górski, Biblioteka Publiczna m.st. Warszawy – Biblioteka Główna Województwa Mazowieckiego, Warszawa 2025.

² J. Górski, *Rada Pańska to jest iakich osób pan każdy wybierać sobie ma do rady swoiey*, Drukarnia Łazarzowa, Kraków 1597.

³ J. Górski, *Rada Pańska 1597*, wyd. W. Czermak, Akademia Umiejętności w Krakowie, Kraków 1892.

⁴ Szerzej na temat życiorysu Górskiego patrz: H. Barycz, *Górski Jakub*, w: *Polski Słownik Biograficzny*, red. K. Lepszy, t. VIII, Wrocław 1959–1960, s. 438. Ostatnio ukazał się udany rys biograficzny pisarza: A. Kruszewski, *Ksiądz Jakub Górski (ok. 1525–1585) – humanista, logik, filolog, teolog, obrońca wiary i rektor Uniwersytetu Krakowskiego (rys biograficzny)*, „Zeszyty Korytnickie” 2011, z. 3, s. 41–55. Mocno przestarzała, jednak oparta na bogatym materiale źródłowym i wciąż posiadająca wartościowe sądy, pozostaje: K. Morawski, *Jakób Górski. Jego życie i dzieła*, „Rozprawy Wydziału Filologicznego Akademii Umiejętności w Krakowie” 1892, t. 17, s. 246–282. W omawianym wydaniu esej poświęcony życiu Górskiego przedstawiła E. Pałasz, *Jakub Górski – zapomniany humanista*, w: J. Górski, *Rada Pańska to jest...*, dz. cyt., s. 235–275.

jednak na Półwyspie Apenińskim zetknął się z twórczością Fadrique Furió Ceriola⁵. W Neapolu miał poznać jego najbardziej znane dzieło, opublikowane w Antwerpii w 1559 r. – *El Concejo, y consejeros del príncipe*⁶. To właśnie to dzieło, pisane pierwotnie po hiszpańsku, w przekładzie włoskim (dwa przekłady wydano w 1560 r.) stanowiło podstawę dla *Rady Pańskiej*, napisanej przez Górskiego prawdopodobnie w latach 1571–1572.

Poglądy polityczne Górskiego zostały ukształtowane przez jego liczne studia nad myślą prawno-polityczną epoki. Znał doskonale dzieła filozofów starożytnych, jak choćby Arystotelesa czy Cyserona. Był obeznany także ze współczesną mu filozofią polityczną, zarówno polską (jest autorem przedmów do dzieł Stanisława Orzechowskiego czy Filipa Kallimacha), jak i zagraniczną, z którą zapoznał się podczas peregrynacji po Europie, a także mając nieustanny dostęp do biblioteki Akademii Jagiellońskiej w Krakowie, której był profesorem. Nie był natomiast jedynym publicystą epoki w Polsce, na którym zrobiło wrażenie wyżej wskazane dzieło Furió Ceriola. Recepcja idei walenckiego humanisty w Rzeczypospolitej była szeroka. Na jego doktrynie wzorowali się oprócz Górskiego także Bartosz Paprocki (*Senator*, 1579) oraz Krzysztof Warszewicki (*Turcicae Quatuordecim*, 1595)⁷. Jednak Górski był nie tylko teoretykiem myśli politycznej, ale także poznał świat najwyższej polityki w praktyce, będąc sekretarzem królewskim Stefana Batorego. Z pewnością *Rada Pańska* nie zawiera więc refleksji z tej części życiorysu jej autora, kiedy aktywna działalność polityczna mogła zmienić jego poglądy. Paradoksalnie Górski jednak nie doczekał się wydania swojego dzieła za życia, co może świadczyć o tym, że myśl polityczno-prawna autora rzeczywiście uległa ewolucji.

Pomimo pracy naukowej i działalności publicznej Górski był dość płodnym pisarzem. Jego twórczość była przedmiotem badań licznych naukowców z różnych dziedzin nauki. Poza pismami natury politycznej poświęcał swoje badania także problematyce teologicznej, jednocześnie udzielał się w polemice religijnej, będąc orędownikiem kontrreformacji katolickiej. Ponadto był autorem podręczników w dziedzinie retoryki i stylistyki. Wreszcie opublikował też

⁵ O myśli polityczno-prawnej Furió Ceriola szerzej m.in.: D.W. Bleznick, *Los conceptos políticos de Furió Ceriol*, „Revista de Estudios Políticos” 1966, nr 149, s. 25–46; A. Risco, *El empirismo político de Fadrique Furió Ceriol*, „Cahiers du monde hispanique et luso-brésilien” 1977, nr 29, s. 123–155; M. Marco Abato, *Un apunte sobre Furió Ceriol*, „Cuadernos Constitucionales de la Cátedra Fadrique Furió Ceriol” 1992, nr 1, s. 7–10.

⁶ T. Pawlikowski, „*Rada Pańska*” Jakuba Górskiego a problem doradców królewskich w XVI-wiecznej Rzeczypospolitej, w: J. Górski, *Rada Pańska to jest...*, dz. cyt., s. 285.

⁷ Szerzej na temat polskiej recepcji *El concejo y consejeros del principe* patrz: J.L. Teodoro Peris, *Traducciones y ediciones de El concejo y consejeros del principe de Furio Ceriol en Polonia, 1595–1646*, „Hermeneus. Revista de Traducción e Interpretación” 2023, nr 25, s. 393–425.

traktat logiczny dotyczący logiki praktycznej⁸. Tworzył głównie w języku łacińskim, ale zdarzało mu się także, jak widać po *Radzie Pańskiej*, publikować w języku polskim.

Analizowane nowe wydanie krytyczne *Rady Pańskiej*, pod red. Janusza Górskiego, sfinansowane ze środków Samorządu Województwa Mazowieckiego, charakteryzuje się nadzwyczajną dbałością o szczegóły edytorskie. Wolumin liczy 348 stron w dużym formacie (30 cm) i został wydany na wysokiej jakości papierze. Za druk i oprawę odpowiadała Drukarnia Biały Kruk w Białymstoku i trzeba przyznać, że wywiązała się ze swojego zadania znakomicie. Na licu twardej kartonowej oprawy widnieje świetnie odwzorowana, choć nieco zmodernizowana, strona tytułowa pierwodruku z XVI w. Płócienny grzbiet, nadający książce niezwykłego charakteru, nosi napis „Jakub Górski in memoriam”, co jest znamienne, gdyż wydawcy nie ograniczyli się bynajmniej do reprintu samego tekstu rozprawy Górskiego, ale wzbogacili wydanie o bardzo ciekawe dodatki.

Na odwrocie strony tytułowej (s. 4) przedstawiono reprodukcję fragmentu ryciny *Sejm za panowania Zygmunta II Augusta*, pochodzącą z dzieła Jana Herburta, *Statuta y Przywileie Koronne*, wydane przez Mikołaja Szarffenberga w Krakowie w 1570 r., a więc niedługo wcześniej przed prawdopodobnym powstaniem tekstu *Rady Pańskiej*. W ogóle opracowanie graficzne i dobór ilustracji do książki zasługuje na najwyższą ocenę, gdyż zostało przeprowadzone wzorcowo (za kwerendę ikonografii i jej opracowanie odpowiadała Monika Stachurska, wybór ikonografii i noty pod ilustracjami zaś to dzieło Janusza Górskiego).

Wstęp do edycji (s. 5) napisał Adam Struzik, marszałek województwa mazowieckiego. Następnie od s. 9 rozpoczyna się właściwy tekst rozprawy, poprzedzony zdjęciem w skali 1:1 okładki egzemplarza pierwodruku znajdującego się w zbiorach Wojewódzkiej i Miejskiej Biblioteki Publicznej w Bydgoszczy. Kolejne fotografie z poszczególnymi stronami pierwodruku przeplatają tekst rozprawy. Charakteryzuje się on bardzo dużym fontem, gdyż wydawcy postanowili zachować oryginalny układ pierwodruku, umieszczając na kolejnych stronach dokładnie taki sam tekst, jaki znajdował się w dziele wydanym w 1597 r., a jedynie modernizując nieco sam tekst staropolski (objaśnienia modernizacji tekstu, dokonane przez Elżbietę Wichrowską, znajdują się na s. 225–231) oraz font na potrzeby współczesnego czytelnika. Właściwy tekst rozprawy wieńczą tłumaczenia tekstów łacińskich cytowanych w pracy autorstwa Sebastiana Baranowskiego (s. 223–224).

⁸ O twórczości Górskiego z zakresu nauk ścisłych patrz: S. Ziemiński, *Jakub Górski jako logik i filozof*, „Kwartalnik Historii Nauki i Techniki” 1977, s. 441–456.

Nie mniej interesująca od części I zawierającej rozprawę Górskiego jest część II zatytułowana *Eseje*. Sylwetkę autora *Rady Pańskiej* przedstawia Elżbieta Pałasz w artykule *Jakub Górski – zapomniany humanista* (s. 235–275), natomiast omówienia głównych tez jego rozprawy dokonuje Tomasz Pawlikowski w artykule „*Rada Pańska*” *Jakuba Górskiego a problem doradców królewskich w XVI-wiecznej Rzeczypospolitej* (s. 277–321). Oba artykuły stanowią cenny materiał do poznania życia i twórczości Jakuba Górskiego. Nie sposób też przejść obojętnie obok doskonale dobranych materiałów ikonograficznych ilustrujących oba eseje.

Publikację wieńczy Aneks (s. 325–343), którym jest publicystyczny artykuł Michała Strąka *Cztery profesje a jakość rządzenia* traktujący o współczesnej sytuacji geopolitycznej Polski. Jest to nieco zmienione wydanie tego tekstu zamieszczonego już w książce autora *I jak tu Polską rządzić?* wydaną przez Bibliotekę Publiczną m.st. Warszawy – Bibliotekę Główną Województwa Mazowieckiego w 2019 r. Obecność tego tekstu w dziele zawierającym reprint XVI-wiecznego traktatu politycznego oraz artykułom współczesnych badaczy dotyczących tej rozprawy, dla postronnego czytelnika, nie znajduje racjonalnych podstaw. Książkę dopełniają Noty ze Źróżłami ilustracji (s. 345–346) oraz Spis rzeczy (s. 347).

Podsumowując, należy uznać nową edycję *Rady Pańskiej* za niezwykle wartościową. Wprawdzie sam autor nie dorównuje obecnie popularnością wielkim staropolskim myślicielom politycznym, jednak jego dzieło jest niezwykle wartościowym pomnikiem polskiej doktryny prawno-politycznej. Interesujący pozostaje także fakt, że *Rada Pańska* jest *de facto* parafrazą dzieła Furió Ceriola (choć z oryginalnymi rozwiązaniami i refleksjami proponowanymi przez polskiego autora), co stanowi przyczynek do dalszych badań nad recepcją zachodniej myśli politycznej w Rzeczypospolitej. Tym bardziej należy pochwalić inicjatywę warszawskich wydawców, którzy zapewne pragną, aby dzieło Górskiego stało się znane nie tylko historykom myśli prawno-politycznej, ale na stałe weszło także do szerszego kanonu najwybitniejszych utworów literatury staropolskiej.

